

SKOLVERKETS ALLMÄNNA RÅD

Planering och genomförande av undervisningen

– för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan

Skolverket

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 11:1250
ISSN 1403-4549
ISBN: 978-91-86529-60-4
Omslagsfoto: iStockphoto
Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: Elanders Sverige AB
Upplaga: 112 000 ex

Stockholm 2011

Planering och genomförande av undervisningen

– för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan

Förord

Hösten 2011 börjar nya läroplaner, kursplaner och kunskapskrav gälla för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Samtidigt ska en ny skollag och en ny skolförordning tillämpas på utbildningen. För att stödja lärare och rektorer i denna viktiga reformfas har Skolverket utarbetat allmänna råd med kommentar kring hur dessa olika regleringar bör hanteras i den pedagogiska praktiken. Materialet behandlar de fem centrala områdena planering, genomförande, kunskapsbedömning, uppföljning och dokumentation. Det är Skolverkets förhoppning att dessa allmänna råd med kommentarer ska fungera som ett gott stöd för lärare och rektorer i arbetet med de nya regleringarna för skolan.

Innehåll

Inledning 6

Läroplanernas, kursplanernas
och kunskapskravens olika delar 8

Planering 11

Genomförande 17

Kunskapsbedömning
och betygssättning 21

Uppföljning 29

Dokumentation 33

De allmänna råden utgår
från följande bestämmelser 36

Referenser 43

Inledning

Vad de allmänna råden handlar om

Dessa allmänna råd handlar om hur lärare bör planera och genomföra undervisningen utifrån läroplanen och kursplanerna samt hur rektorn bör ge förutsättningar för en strukturerad undervisning. De allmänna råden handlar också om hur lärare bör tillämpa kunskapskraven vid bedömningen och betygssättningen samt hur rektorn kan stödja en likvärdig bedömning och betygssättning på skolan. I materialet anges även hur de olika delarna bör dokumenteras. Samtliga dessa delar är förutsättningar för att åstadkomma en strukturerad undervisning. Uppföljningen av planeringen och genomförandet av undervisningen och av kunskapsbedömningarna, betygssättningen och dokumentationen är en del av det systematiska kvalitetsarbete som ska bedrivas på såväl huvudmanna- som skolenhetsnivå.

Hur materialet är strukturerat

Inledningsvis finns en beskrivning av hur läroplanens, kursplanernas och kunskapskravens olika delar hänger ihop.

Materialet är sedan indelat i avsnitten *Planering*, *Genomförande*, *Kunskapsbedömning och betygssättning*, *Uppföljning och Dokumentation*. Varje avsnitt är i sin tur indelat i följande delar.

Aktuella bestämmelser

Skolverkets allmänna råd utgår alltid från en eller flera bestämmelser. De här allmänna råden grundar sig på bestämmelser i skollagen (2010:800), skolförordningen (2011:185), grundskolans läroplan¹ och Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav.² Varje avsnitt i materialet inleds med en sammanfattning av de

1 Motsvarande gäller för grundsärskolans, specialskolans och sameskolans läroplaner.

2 Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:19) om kunskapskrav för grundskolans ämnen, Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:29) om kunskapskrav för grundsärskolans ämnen och ämnesområden, Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:57) om kunskapskrav för vissa ämnen i specialskolan och Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:67) om kunskapskrav för vissa ämnen i specialskolan för döva eller hörselskadade elever med utvecklingsstörning, Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:23) om kunskapskrav för samiska.

bestämmelser som avsnittets allmänna råd grundar sig på. En förteckning över bestämmelserna finns i sin helhet i bilagan.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer om hur lärare, rektorer och huvudmän kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna. Allmänna råd syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och till att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas om skolan inte handlar på ett annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

Kommentarer

Efter de allmänna råden följer kommentarer som syftar till att underlätta förståelsen av de allmänna råden. Kommentarererna ingår inte i de allmänna råden utan ska utgöra ett stöd i läsandet av och i arbetet med råden.

De verksamheter och yrkeskategorier som berörs

Dessa allmänna råd gäller för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

De allmänna råden riktar sig i huvudsak till lärare och rektorer. Enligt 2 kap. 10 § skollagen får rektorn delegera vissa ledningsuppgifter och beslut åt en anställd eller uppdragsgare vid skolenheten. Även personer som har fått uppgifter på delegation från rektorn omfattas av de allmänna råd som vänder sig till rektorn.

Huvudmannen har enligt 2 kap. 8 § skollagen ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med skolförfattningarna. Rektorer och lärare ska ges förutsättningar att följa de allmänna råden. Ett av råden riktar sig direkt till huvudmannen.

Läroplanernas, kursplanernas och kunskapskravens olika delar

Hur begreppet läroplan används i materialet

Regeringen beslutar om läroplaner för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.³ Läroplanen innehåller skolans värdegrund och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Grundskolans läroplan innehåller även kursplaner för skolformen.

Skolverket beslutar om kursplaner och kunskapskrav för grundsärskolan. I sameskolan används grundskolans kursplaner och kunskapskrav samt en kursplan och kunskapskrav i samiska som fastställs av Skolverket. I specialskolan används huvudsakligen grundskolans kursplaner och kunskapskrav. För ett antal ämnen i specialskolan finns ytterligare kursplaner och kunskapskrav som fastställs av Skolverket.

När samtliga delar (läroplan, kursplaner och kunskapskrav) för skolformerna åsyftas använder Skolverket begreppet läroplan för att underlätta läsandet av materialet.

Läroplanen

Läroplanen innehåller tre delar:

1. Skolans värdegrund och uppdrag

I den första delen anges skolans uppdrag och de grundläggande värden och kunskaper som skolan ska förmedla. Denna första del ligger till grund för läroplanens andra del, övergripande mål och riktlinjer för utbildningen.

2. Övergripande mål och riktlinjer för utbildningen

I den andra delen anges övergripande mål och riktlinjer för verksamheten utifrån det som är reglerat i skolans värdegrund och uppdrag. Mål i läroplanens andra del finns under rubri-

3 Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan, förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.

kerna Normer och värden, Elevernas ansvar och inflytande, Skolan och omvärlden samt Bedömning och betyg. De övergripande målen och riktlinjerna under dessa rubriker handlar till stor del om hur undervisningen ska genomföras. Dessa mål ska ligga till grund för utvärdering och uppföljning på både individ- och gruppnivå, till exempel vid utvecklingssamtal, klassråd och i forum för samråd. De utgör dock inte underlag för betygssättningen. De mål som finns under rubriken Kunskaper ligger till grund för kursplanerna. Verksamheten som helhet ska också följas upp och utvärderas mot dessa mål.

3. Kursplaner med kunskapskrav

Läroplanens tredje del består av kursplaner. Kursplanerna utgår från de övergripande mål som rör kunskaper i läroplanens andra del. Kursplanerna anger vilka ämnesspecifika kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen i de olika ämnena. Kursplanerna innehåller respektive ämnes syfte och centrala innehåll. Till varje kursplan hör kunskapskrav.

- Ämnets *syfte* beskriver varför ämnet finns i skolan med utgångspunkt i skolans övergripande uppdrag såsom det anges i läroplanens första del. Det anger vad undervisningen ska syfta till, det vill säga vilka kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen. Syftet beskriver ämnets hela uppdrag och ställer krav på undervisningen som helhet. Syftet avslutas med ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven. De långsiktiga målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling. Det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.
- Det *centrala innehållet* anger vad som ska behandlas i undervisningen. Där framgår också i vilka årskurser olika delar av innehållet ska behandlas. Det centrala innehållet är indelat i kunskapsområden som tillsammans täcker centrala delar av ämnet. Det är i regel samma kunskapsområden som återkommer i de olika årskurserna och skapar på så sätt en röd tråd i ämnet genom hela utbildningen. För de samhällsorienterande respektive de naturorienterande ämnena finns

ett ämnesintegrerat centralt innehåll för årskurserna 1–3.⁴ De kunskapsområden som återfinns här följer därmed inte med upp genom årskurserna på samma sätt som för övriga ämnen. För samtliga ämnen finns en progression i innehållet som vidgas och fördjupas genom årskurserna. Det centrala innehållet anger inte hur mycket tid som ska ägnas åt olika delar av innehållet. Detta är något som läraren måste avgöra utifrån den aktuella elevgruppen och med stöd av kunskapskraven. Det är inte möjligt att utelämna eller flytta delar av det centrala innehållet till andra årskurser än vad som anges i kursplanen. Däremot finns utrymme för läraren att tillsammans med eleverna välja till ytterligare innehåll inom ramen för ämnet.

- *Kunskapskraven* utgår från de förmågor som sammanfattas i ämnets syfte och det centrala innehållet och beskriver vilket kunnande som krävs för godtagbara kunskaper i vissa årskurser och för olika betyg.

4 I specialskolan finns ett ämnesintegrerat centralt innehåll för de samhällsorienterande- och naturorienterande ämnena för årskurs 1–4. I grundskolan finns en kursplan för de samhällsorienterande ämnena och en kursplan för de naturorienterande ämnena.

Planering

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden om planering av undervisningen utgår från följande bestämmelser:⁵

Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Enligt skolförordningen ska eleverna genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.

Enligt läroplanen ska läraren svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer.

Av läroplanen framgår att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad.

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska enligt skollagen ledas och samordnas av en rektor som särskilt ska verka för att utbildningen utvecklas. Enligt läroplanen har rektorn ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas.

⁵ 2 kap. 9 § och 3 kap. 3 § skollagen (2010:800), 3 kap. 4 §, 5 kap. 2 §, 9 kap. 21 §, 11 kap. 11 § och 12 kap. 11 § skolförordningen (2011:185) samt avsnitt 2.2–3, förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förskoleklassen och fritidshemmet, förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall och förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan.

I skolförordningen anges att elevernas skolarbete ska förläggas måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt.

Nationella ämnesprov ska användas i grundskolan, specialskolan och sameskolan i de ämnen och årskurser som framgår av skolförordningen för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och som stöd för betygssättning.

ALLMÄNNA RÅD

LÄRARE BÖR VID PLANERINGEN AV UNDERVISNINGEN

- tydliggöra vilka delar av ämnets syfte som undervisningen i det aktuella arbetsområdet ska inriktas mot och utifrån det avgöra hur det centrala innehållet ska kombineras och behandlas så att eleverna ges förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven,
- identifiera vilka delar av kunskapskraven som bedömningen ska utgå från i det aktuella arbetsområdet och avgöra hur eleverna ska få visa sina kunskaper,
- skapa förutsättningar för att följa och stödja elevernas kunskapsutveckling och kontinuerligt ge återkoppling på deras arbete,
- välja arbetssätt och arbetsformer som ger eleverna möjlighet att utvecklas i riktning mot de övergripande målen i läroplanens andra del,
- utgå från erfarenheter från tidigare utvärderingar av den egna undervisningen,
- utgå från elevgruppens intressen, erfarenheter och föreställningar kring det som undervisningen ska behandla så att eleverna får ett reellt inflytande över undervisningen, samt
- samordna planeringen av undervisningen med andra lärare, så att arbetsbelastningen blir rimlig för eleverna.

REKTORN BÖR

- organisera verksamheten så att lärarna ges förutsättningar att planera undervisningen,
- utveckla former för samverkan och kunskapsutbyte mellan lärarna,
- skapa rutiner som säkerställer att eleverna ges möjlighet att delta i såväl planeringen som utvärderingen av undervisningens innehåll, arbetsformer och arbetssätt och att elevernas inflytande ökar med stigande ålder och mognad,

- fördela undervisningstiden så att eleverna ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt i alla ämnen, samt
- se till att eleverna får undervisning i de ämnen där det finns nationella prov under de årskurser då proven genomförs.

KOMMENTARER

Skolans uppgift är att skapa förutsättningar för att alla elever ska utvecklas så långt som möjligt enligt de nationella målen. Det förutsätter en välplanerad och strukturerad undervisning som utgår från skollagen, skolförordningen, läroplanen och kursplanerna med tillhörande kunskapskrav.

Syftet med planeringen är att skapa en struktur för undervisningen för såväl lärare som elever. Planeringen ska vara ett stöd för läraren, så att hon eller han kan försäkra sig om att undervisningen som helhet leder mot de nationella målen. Läraren ska även kunna använda planeringen för att utvärdera elevernas kunskaper och den egna undervisningen samt för att kommunicera med elever, föräldrar, rektorn och andra lärare.

Tydliggöra vad undervisningen ska inriktas mot

Undervisningen kan planeras för ett enskilt ämne eller för flera olika ämnen som antingen relateras till varandra eller integreras till en större helhet. I kursplanerna anges vilka ämnesspecifika kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen i ämnet. Det är därför naturligt att kursplanerna är utgångspunkt för planeringen.

Vid planeringen behöver läraren utgå från kursplanens syfte och de förmågor som anges där, det centrala innehållet samt kunskapskraven i ämnena. Läraren behöver konkretisera sina mål för undervisningen genom att tydliggöra kopplingen mellan de förmågor som eleverna ska utveckla och det innehåll som undervisningen ska behandla. Exempelvis behöver en planering i svenska som utgår från förmågan att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften konkretiseras med utvalda delar av det centrala innehållet, vilken typ av texter eleverna ska läsa och vilka delar som kan ingå i detta. I kursplanerna är det centrala innehållet uppdelat i olika kunskapsområden. Tanken är att dessa delar i huvudsak ska kombineras i större sammanhängande arbetsuppgifter (arbetsområden).

Läraren behöver även analysera kunskapskraven för att avgöra hur man bör arbeta med innehållet så att alla elever ges möjlighet att utveckla förmågorna så långt som möjligt. I några ämnen anger kunskapskraven att eleven ska kunna jämföra olika delar ur det centrala innehållet med varandra. Till exempel anges i kunskapskraven i religionskunskap att eleven ska kunna föra resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar. Det innebär att undervisningen måste planeras så att eleverna ges möjligheter till återkommande jämförelser mellan olika religioner och livsåskådningar. Delar av det centrala innehållet kommer därmed att behandlas vid flera tillfällen och på olika sätt under de angivna årskurserna.

För att främja elevernas kunskapsutveckling ska undervisningen enligt läroplanen ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Även detta bör påverka hur läraren tillsammans med eleverna väljer att arbeta med olika delar från det centrala innehållet i undervisningen och om innehåll utöver det som finns angivet i kursplanen kan vara aktuellt att ta med i planeringen.

Förutsättningar att stödja kunskapsutvecklingen

Lärare behöver vid planeringen ta ställning till hur elevernas kunskaper ska utvärderas, vilka bedömningsformer som ska användas och när olika bedömningstillfällen är lämpliga att genomföras. En förutsättning för detta är att läraren har identifierat vilka delar av kunskapskraven som bedömningen ska utgå från i det aktuella arbetsområdet. Genom att göra eleverna delaktiga i detta arbete kan de utveckla ett allt större ansvar för sina studier. Eleverna utvecklar även en förtrogenhet med vad som kommer att bedömas och bedömningstillfällena blir därigenom avdramatiserade, vilket tillsammans med en aktiv återkoppling från läraren är gynnsamt för elevernas lärande.

Val av arbetssätt och arbetsformer

Utöver kursplanen behöver läraren även utgå från läroplanens övergripande mål. Dessa mål handlar i stor utsträckning om vilka normer, attityder och förhållningssätt eleverna ska utveckla. Enligt läroplanen ska detta påverka lärarens val av arbetssätt och arbetsformer. När eleverna till exempel får samarbeta och tillsammans med läraren utbyta erfarenheter

och tankar ges de möjlighet att utvecklas mot de mål som anges under normer och värden i läroplanen. Det är viktigt att valet av arbetssätt och arbetsformer, till exempel elevgrupperingar, gynnar elevens kunskapsutveckling och motverkar sådana inlåsningseffekter som begränsar den enskilda elevens förutsättningar att nå de högre betygen. Valet av arbetssätt och arbetsformer kommer även att påverka lärarens möjlighet att kontinuerligt ge återkoppling till den enskilda eleven och till elevgruppen som helhet.

Erfarenheter från tidigare utvärderingar

Vid planeringen behöver läraren utgå från en analys av utvärderingar från tidigare undervisning och identifiera vad som har fungerat väl och vad som inte har fungerat samt analysera orsaker till detta. Därmed kan läraren avgöra hur undervisningen behöver planeras så att den i så stor utsträckning som möjligt möter elevernas behov och förutsättningar.

Förutsättningar att planera enskilt och tillsammans med andra lärare

En väl utförd planering av undervisningen är ett viktigt verktyg för lärare och rektorer i det systematiska kvalitetsarbetet. Enligt läroplanen ska läraren samverka med andra lärare för att nå de nationella målen. Undervisningen ska organiseras och genomföras så att eleverna får möjlighet att arbeta ämnesövergripande. Detta förutsätter att rektorn ger möjlighet för lärare att, enskilt och tillsammans med andra lärare, kontinuerligt planera, följa upp och anpassa undervisningen så att den i så stor utsträckning som möjligt gynnar varje elevs kunskapsutveckling.

Elevernas inflytande i planeringen

Ett led i skolans uppdrag är att eleverna ska få utveckla förmågan att arbeta i demokratiska former. Enligt läroplanen ska eleverna därför vara delaktiga i planeringen. Ett sätt att involvera eleverna i planeringen är att de får delge vilka erfarenheter och föreställningar de har kring det som undervisningen ska behandla och utifrån detta bidra med idéer på innehåll, arbetssätt och arbetsformer för det aktuella arbetsområdet.

Det är dock alltid läraren som utifrån kraven i läroplanen beslutar om planeringen. Det innebär att läraren utifrån tidigare utvärderingar av undervisningen samt utifrån ämnesteo-

retiska och pedagogiska överväganden gör nödvändiga val och avgränsningar så att eleverna ges förutsättningar att nå så långt som möjligt. För att elevernas inflytande över planeringen ska kunna öka med stigande ålder och mognad behöver rektorn skapa förutsättningar för lärare att föra gemensamma diskussioner på skolan om vad detta inflytande kan betyda i olika årskurser och vilka förutsättningar som eleverna behöver för att utöva detta inflytande.

En rimlig arbetsbelastning för eleverna

Enligt skolförordningen ska elevernas skolarbete vara så jämnt fördelat som möjligt över veckans fem skoldagar. Det innebär bland annat att lärarna bör samordna undervisningen med varandra så att till exempel läxor, prov och eventuella projekt som innebär en ökad arbetsinsats för eleverna inte sammanfaller på ett sådant sätt att arbetsbelastningen för dem blir orimlig.

Fördelning av undervisningstid

Alla elever har rätt att utvecklas under hela skoltiden och nå så goda resultat som möjligt. Såväl rektor som lärare behöver vid planeringen av hur undervisningstiden förläggs över årskurserna ta hänsyn till elevernas ålder och mognad samt till hur tiden disponeras för att ge utrymme till eftertanke och fördjupning. Vid fördelningen av undervisningstiden behöver rektorn även ta hänsyn till när de nationella proven i olika ämnen ges. Att avsluta ämnen före den högsta årskursen kan begränsa elevernas möjligheter att nå de högre betygen och hindrar lärare att använda resultaten av de nationella proven som stöd vid betygssättningen.

Genomförande

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden om genomförande av undervisningen utgår från följande bestämmelser:⁶

Skolförordningen anger att eleverna ska ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd genom strukturerad undervisning i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Enligt läroplanen ska skolan erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt.

Enligt skollagen ska eleverna informeras om de grunder som tillämpas vid betygssättningen.

Enligt läroplanen ska läraren organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga, upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet.

Utbildningen ska enligt skollagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

ALLMÄNNA RÅD

.....

LÄRARE BÖR I SIN LEDNING AV UNDERVISNINGEN

- strukturera och styra de processer som sker i undervisningen och skapa balans mellan gemensamma genomgångar och diskussioner, enskilt arbete och samarbete mellan elever för att skapa goda förutsättningar för varje elevs lärande,
- försäkra sig om att undervisningen leder mot de mål som konkretiserats i planeringen genom att anpassa undervisningen till varje enskild elevs behov av stöd och stimulans,

6 1 kap. 5 § och 2 kap. 9 § skollagen (2010:800), 5 kap. 2 § skolförordningen (2011:185) och avsnitt 2.2 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

- se till att eleverna förstår syftet med de aktiviteter som ska ske i undervisningen, vilka kunskaper de ska ges möjlighet att utveckla samt hur de ska få visa sina kunskaper,
- kontinuerligt ge varje elev konstruktiv återkoppling på hennes eller hans kunskapsutveckling och tydliggöra vad som behöver utvecklas vidare, samt
- utmana elevernas föreställningar i förhållande till såväl vetenskaplig som erfarenhetsbaserad kunskap samt till normer, värderingar och olika perspektiv.

REKTORN BÖR

- organisera verksamheten så att lärarna ges förutsättningar att följa upp undervisningen och vid behov anpassa planeringen till nya förutsättningar.

KOMMENTARER

Strukturera, styra och anpassa undervisningen

Läraren ansvarar för att undervisningen utgår från läroplanen samt för att eleverna erbjuds en strukturerad och utvecklande undervisning. Det förutsätter att läraren har en god överblick över de arbetsprocesser som sker i undervisningen och kan avgöra hur gemensamma genomgångar, enskilda bearbetningar av innehållet och samarbete mellan elever kan kombineras för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för elevernas kunskapsutveckling.

Enligt läroplanen ska eleverna ges ett ökat ansvar för sitt eget lärande genom att vara delaktiga i lärprocesserna och kunna påverka dessa. Eleverna ska ges möjlighet att göra egna upptäckter för att uppnå en djupare förståelse. Individualisering ska dock inte likställas med individuellt arbete. Individualiserad undervisning innebär att undervisningen organiseras och genomförs med elevens individuella förutsättningar och behov i centrum. Detta är något som kännetecknar framgångsrika skolor. En undervisning som bygger på individuellt arbete där eleverna i alltför hög utsträckning själva förväntas göra upptäckter genom att på egen hand söka information och dra slutsatser har däremot visat sig vara ineffektiv. Utvärderingar visar att en hög andel individuellt arbete snarare får till följd att eleverna blir mindre engagerade i skolarbetet och att de uppnår sämre studieresultat. Resultaten påverkas dock i positiv rikt-

ning när läraren är aktiv och interagerar med eleverna utifrån en bred repertoar av arbetssätt och arbetsformer.⁷

Det är nödvändigt att läraren kontinuerligt försäkrar sig om att undervisningen leder mot de mål som konkretiserats i planeringen. Planeringen kan därför inte vara statisk utan läraren måste ständigt bedöma om undervisningen behöver anpassas så att den på bästa sätt möter varje elevs behov och förutsättningar. Rektor ansvarar för att det skapas utrymme i organisationen så att detta kan ske.

Syftet med de aktiviteter som sker i undervisningen

En viktig del i en strukturerad undervisning är att det finns ett logiskt flöde i lektionen och en tydlighet kring hur enskilda moment och aktiviteter gagnar undervisningens syfte. Läraren ansvarar för att leda undervisningen och tydliggöra på vilket sätt olika moment i undervisningen är kopplade till de förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla. Det måste också vara tydligt för eleven på vilket sätt aktiviteterna i undervisningen ska ge dem möjlighet att utveckla dessa förmågor.

Kontinuerlig återkoppling

För att följa och stödja elevernas kunskapsutveckling behöver bedömningen vara en integrerad del i undervisningen där den enskilda eleven kontinuerligt kan få återkoppling på *vad* han eller hon hittills har utvecklat, vad eleven behöver utveckla för att nå kunskapskraven samt *hur* undervisningen ska ge eleven möjlighet att utveckla detta. Läraren behöver därför skapa en struktur i undervisningen, bland annat genom att med jämna mellanrum se tillbaka och sammanfatta det som pågår. Elevernas arbete och lärande blir då synligt och kan utgöra ett underlag för en dialog mellan lärare och elever och mellan elever om det som sker i undervisningen och undervisningens innehåll.

Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska enligt läroplanen utgöra en grund för skolans verksamhet. Läraren behöver därför ta fasta på elevernas erfarenheter och föreställningar och utmana dessa med hjälp av intresseväckande frågeställningar och uppgifter. Det innebär en undervisning där läraren utifrån sina ämnesteoretiska och pedagogiska kunskaper tar en aktiv

7 Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Skolverket 2009.

roll för att ge eleverna möjlighet att jämföra sina egna föreställningar med vetenskapliga teorier, pröva ställningstaganden mot olika normer och värderingar samt att anlägga olika perspektiv på olika frågor.

Kunskapsbedömning och betygssättning

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden om kunskapsbedömningar utgår från följande bestämmelser:⁸

Enligt läroplanen ska läraren utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.

Utbildningen inom skolväsendet ska enligt skollagen vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Enligt skolförordningen ska nationella ämnesprov användas i grundskolan, specialskolan och sameskolan för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och även som stöd för betygssättning i de årskurser där betyg ska sättas.

Enligt läroplanen ska läraren vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper.

Enligt skolförordningen ska kunskapskrav finnas för betygen A–E. Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande delen för C är uppfyllda. Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande delen för A är uppfyllda.

Om det finns särskilda skäl får det, enligt skollagen, vid betygssättningen bortses från enstaka delar av de kunskapskrav

8 1 kap. 9 §, 4 kap. 3 §, 10 kap. 21 §, 11 kap. 23 a § och 12 kap. 21 § skollagen (2010:800), 6 kap. 2 § (från den 1 juli 2012 ny beteckning, 6 kap. 7 §), 9 kap. 20–21 §§, 11 kap. 10–11 §§ och 12 kap. 10–11 §§ skolförordningen (2011:185), avsnitt 2.7 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, och förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan.

som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

Rektorn ska se till att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar.

Enligt skollagen ska varje huvudman systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

ALLMÄNNA RÅD

LÄRARE BÖR

- kontinuerligt analysera de kunskaper som eleven visar utifrån vad som behandlats i undervisningen, för att kunna göra helhetsbedömningar av kunskaperna och jämföra dessa med kunskapskraven,
- använda sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt,
- tillsammans på skolenheten regelbundet analysera och diskutera hur olika elevprestationer bedöms i förhållande till kunskapskraven,
- vid bedömningen av om eleven ska få betygen D respektive B utgå från kursplanens syfte och centrala innehåll för att identifiera och analysera vilka delar av det överliggande kunskapskravet som elevens kunskaper motsvarar,
- som stöd för bedömningen av elevernas kunskaper jämföra resultaten på de nationella ämnesproven med den egna dokumentationen och analysera skillnader och likheter i resultaten, samt
- samråda med rektorn och andra berörda lärare inför beslut om att, vid särskilda skäl, bortse från enstaka delar av kunskapskraven för en elev.

REKTORN BÖR

- stödja lärarna i deras arbete med att bedöma elevernas kunskaper genom att tillsammans med dem utveckla gemensamma rutiner och former för att utvärdera elevernas kunskaper, samt
- vid beslut om att bortse från enstaka delar av kunskapskraven för en elev, försäkra sig om att eleven ges så goda förutsättningar som möjligt att utveckla sina kunskaper i dessa delar.

HUVUDMANNEN BÖR

- se till att skolorna kontinuerligt arbetar för att bedömningen och betygssättningen ska vara likvärdig mellan skolorna.

KOMMENTARER

Kontinuerligt analysera elevernas kunskaper

Eleverna ska enligt skolförordningen ges förutsättningar att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Ur ett bedömningsperspektiv innebär detta att lärare behöver utvärdera och stödja såväl elevernas kunskapsmässiga utveckling som utveckling i övrigt. Elevernas utveckling i övrigt ska utvärderas i förhållande till de övergripande målen i läroplanens andra del. Dessa mål handlar bland annat om normer, värderingar och självuppfattning och är inte betyggrundande. Det är viktigt att detta inte sammanblandas med bedömningen av elevernas kunskaper.

Enligt läroplanen ska lärare allsidigt analysera varje elevs kunskapsutveckling. I de årskurser där det inte finns några kunskapskrav ska bedömningen inriktas mot de delar av kunskapskraven som rör det som undervisningen har behandlat. Det betyder att vissa delar av kunskapskraven undantas från bedömningen vid dessa tillfällen. Eftersom kunskapskraven anger vilken kunskapsnivå som krävs i slutet av årskurs 3 för godtagbara kunskaper⁹ och för olika betyg i slutet av årskurs 6¹⁰ och 9 behöver man som lärare även göra en bedömning av vilken kunskapsnivå som det är rimligt att begära av eleven i tidigare årskurser i förhållande till vad kunskapskraven anger. Som en följd av detta kommer bedömningarna av elevernas kunskaper kunna variera under de mellanliggande terminerna, både inom en skola eller sett över riket. För att garantera likvärdigheten är det dock viktigt att alla bedömningar görs mot kunskapskraven i respektive ämne. De kunskapskrav som finns i slutet av årskurs 6 och 9 säkerställer, tillsammans med

9 Gäller ej i grundsärskolan. Där finns kunskapskrav i årskurs 6 och 9. För specialskolan gäller kunskapskraven i årskurs 3, 6 och 9 istället i årskurs 4, 7 och 10.

10 Betyg ska sättas i årskurs 6 från och med hösten 2012.

kursplanen, den nationella likvärdigheten genom att bedömningarna vid dessa tillfällen görs mot samma kunskapskrav.

Det är viktigt att elevernas kunskapsutveckling analyseras kontinuerligt under hela skoltiden och inte endast vid något enstaka tillfälle, till exempel inför utvecklingssamtal eller betygssättning. Den kunskap man som lärare får genom att regelbundet följa upp elevernas kunskaper under ett arbetsområde eller en avgränsad arbetsperiod är en förutsättning för att aktivt kunna stödja eleverna i deras lärande. Genom att samtala om styrkor och svagheter och ge återkoppling och vägledning kring vad eleverna behöver utveckla vidare och hur man tillsammans ska ta sig dit skapas goda förutsättningar för elevernas kunskapsutveckling. En sådan bedömarpraktik ger även läraren återkoppling på hur den egna undervisningen fungerar och vad han eller hon behöver ändra på eller utveckla för att nå bättre resultat. Den ger även goda förutsättningar för att informera om elevernas kunskapsutveckling i samband med utvecklingssamtal och skriftliga omdömen.¹¹

Bedömningsformer och bedömningstillfällen

Enligt läroplanen ska utvärderingarna av elevernas kunskaper vara allsidiga. Det innebär att man som lärare behöver ge eleverna möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt. När läraren analyserar elevernas kunskaper måste hon eller han använda sig av olika underlag som tillsammans ger en bred och nyanserad bild av elevernas kunskaper. Det är därför inte tillräckligt att endast använda sig av skriftliga bedömningsformer. För att kunna göra adekvata bedömningar behöver lärare ha tillgång till ändamålsenliga bedömningsformer. Det finns många fördelar med att utveckla detta tillsammans på skolan. På så sätt utnyttjas alla kompetenser och det skapar en gemensam förståelse kring vilka bedömningsformer som är lämpliga att använda i olika åldrar, ämnen och sammanhang. De former som används behöver ständigt prövas och förbättras för att bli så användarvänliga och ändamålsenliga som möjligt.

Det är viktigt att lärare säkerställer att de har tillräckligt med underlag för att analysera och bedöma elevernas kunskaper

11 Se Skolverkets allmänna råd för individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen.

och stödja deras kunskapsutveckling. Om bedömningstillfällen integreras som en naturlig del i undervisningen blir elevernas resultat mer rättvisande i förhållande till deras faktiska förmåga. Detta beroende på att många elever presterar sämre vid bedömningstillfällen som de upplever som allt för avgörande och pressande som till exempel större prov eller redovisningar kan göra. Det ska dock påpekas att det utifrån ett pedagogiskt perspektiv är viktigt att eleverna inte upplever att allt de gör bedöms hela tiden. Sådana upplevelser kan ha hämmande effekt på elevernas vilja att ta sig an exempelvis okända eller svåra uppgifter av rädsla för att ett misslyckande kan komma att ligga dem till last. Det är av stor betydelse att eleverna upplever att det finns goda möjligheter att pröva sig fram och utforska gränserna för den egna kunskapen och ibland göra fel utan att det får några negativa konsekvenser. Ur ett lärandeperspektiv är sådana processer mycket fruktbara. Det är därför viktigt att eleverna är införstådda med när och hur läraren tänker följa upp deras kunskaper och vad som fokuseras vid olika tillfällen. Det är viktigt att eleverna upplever att bedömningarna ända fram till att slutbetyg sätts är till för att stödja deras kunskapsutveckling.

En förutsättning för att ett bedömningstillfälle ska vara ändamålsenligt är att läraren har ett tydligt fokus och att det är tydligt vad som ska bedömas. Det fokus som läraren väljer för bedömningen är i sin tur vägledande för att avgöra när det är lämpligt att genomföra bedömningstillfället, under en arbetsprocess eller i slutet av processen. Detta påverkar i sin tur hur bedömningstillfället bör utformas och vilka bedömningsformer som är lämpliga att använda för att svara mot det syfte man har tänkt sig med bedömningen.

Analysera och diskutera olika elevprestationer

Det är viktigt att elevernas kunskaper bedöms på ett likvärdigt sätt oavsett i vilken klass eller skola de går eller i vilken del av landet de bor. Lärare behöver därför regelbundet diskutera och analysera hur de bedömer elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Detta kan till exempel ske genom att lärare gemensamt diskuterar och samlar en variation av elevarbeten som representerar kravnivåerna. Sådana diskussioner och analyser bidrar till att lärarna utvecklar sin bedömarförmåga och förtrogenhet med kunskapskraven och främjar därmed en likvärdig och rättvis bedömning av elevernas kunskaper.

Betygssättning

Enligt läroplanen ska läraren¹² inför betygssättningen göra en allsidig bedömning av elevernas kunskaper och jämföra dessa med de krav som anges i kunskapskraven.¹³ Inför terminsbetygen ska bedömningen ske på samma sätt som i de årskurser där betyg inte sätts.¹⁴ Jämförelser mellan kunskapskraven i årskurs 6 och årskurs 9 kan vara ett stöd i denna bedömning.

Kunskapskraven för betygen D och B är inte preciserade. Dessa betygssteg grundar sig på vad som anges i kunskapskravet för betygen under och över. Underlaget för betygen D och B kan se olika ut för olika elever. En elev uppfyller vissa delar av kunskapskravet för det överliggande betyget medan en annan elev uppfyller andra delar. Båda eleverna kan dock bedömas uppfylla det överliggande betyget till övervägande del. Eftersom ”till övervägande del” är en bedömning som kan se olika ut från elev till elev kan dessa kunskapskrav inte preciseras vare sig på nationell eller på lokal nivå. Vid bedömningen av ”till övervägande del” gör läraren en helhetsbedömning av de kunskaper eleven visar jämfört med överliggande kunskapskrav. I jämförelsen identifierar läraren vilka delar av kunskapskraven som eleven uppfyller och bedömer med stöd i kursplanens syfte och centrala innehåll om elevens kunskaper sammantaget uppfyller kravet på ”till övervägande del”.

12 Huvudregeln är, enligt 3 kap. 16 § skollagen (2010:800), att betyg beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tid då betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade ska beslutet fattas tillsammans med en legitimerad lärare. Ytterligare bestämmelser om betygssättning finns i 3 kap. skollagen (2010:800) och 6 kap. skolförordningen (2011:185).

13 I grundsärskolan ska betyg endast sättas på begäran av eleven eller elevens vårdnadshavare, 11 kap. 19 § skollagen (2011:800).

14 Betyg ska från och med hösten 2012 sättas i slutet av varje termin från och med årskurs 6 till och med höstterminen i årskurs 9 i alla ämnen, utom språkval, som inte har avslutats. Motsvarande gäller för årskurs 7 och 10 i specialskolan. I fristående skolor med waldorfpedagogisk inriktning ska betyg sättas när ett ämne har avslutats och slutbetyget ska utfärdas enligt de föreskrifter som gäller för den aktuella skolformen. 6 kap. 3 § skolförordningen (2011:185).

Nationella ämnesprov

Syftet med de nationella ämnesproven är att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning. I de ämnen där det finns nationella ämnesprov ska därför provresultaten användas som stöd vid bedömningen och betygssättningen samt komplettera lärarnas övriga bedömningsunderlag. Allt i ett ämne provas dock inte i proven eftersom de då skulle bli allt för omfattande. De prövar delvis olika områden i ämnena från år till år för att sett över några år täcka alla delar i ämnet. Av dessa skäl är det viktigt att man som lärare har ett ordentligt bedömningsunderlag utöver det som proven ger och att man analyserar överensstämmelsen mellan elevernas resultat på de nationella ämnesproven och den bild man har utifrån egna bedömningar av elevernas kunskaper.

Det finns ingen fastställd relation mellan provresultat och betyg. Systematiska avvikelser på skolnivå eller mellan skolor kan vara tecken på att det finns behov av att granska betygssättningen inom eller mellan skolor. Om nästan alla elever har exakt samma betyg som på det nationella provet kan det å andra sidan vara tecken på att lärare enbart tagit hänsyn till provresultatet vid betygssättningen. Det är därför viktigt att rektorn ser till att lärarna diskuterar betygssättning utifrån kunskapskraven i de olika ämnena, elevernas visade kunskaper och resultaten från de nationella ämnesproven. Diskussionerna behöver också föras mellan skolenheter för att stärka likvärdigheten i betygssättningen mellan skolor, till exempel i nätverk av olika slag eller ämnesträffar. Huvudmannen har ett särskilt ansvar för att bedömning och betygssättning sker på ett likvärdigt sätt.

Möjlighet att bortse från enstaka delar av kunskapskraven

Kunskapskraven är utformade så att de i så liten utsträckning som möjligt ska försvåra för elever med olika typer av funktionsnedsättningar att uppfylla dem. Att helt undvika sådana situationer är dock inte möjligt och det finns därför en möjlighet för läraren att bortse från enstaka delar av kunskapskraven om en elev har en funktionsnedsättning eller liknande personliga förhållanden som är ett direkt hinder för att uppfylla någon del av kunskapskraven. Funktionsnedsättningen behöver

inte vara diagnostiserad men får inte vara av tillfällig natur.¹⁵ På grund av att funktionsnedsättningar kan se så olika ut går det inte att exakt definiera i vilka fall bestämmelsen är lämplig att använda eller vad enstaka delar av kunskapskraven innebär. Detta är något som måste diskuteras och avgöras lokalt, från situation till situation. Viktigt att observera är att bestämmelsen avser bedömningen och inte undervisningen. När läraren fattar beslut om att bortse från vissa delar av kunskapskraven bör man noggrant följa upp varför inte eleven har haft möjlighet att uppfylla kraven. Rektorn har ett särskilt ansvar för att se till att eleven erbjuds så goda möjligheter till utveckling och lärande som möjligt. Man behöver som lärare alltid försöka hitta vägar för hur eleven ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt även om de är förhindrade att uppfylla ett kunskapskrav till vissa delar. Det är därför viktigt att man på skolan tar stöd av varandras erfarenheter och utvecklar en gemensam hållning kring tillämpningen av denna bestämmelse.

15 10 kap. 21 §, 11 kap. 23 a §, 12 kap. 21 § skollagen. Bestämmelserna för grundsärskolan och specialskolan skiljer sig något från de i grundskolan. I grundsärskolan får elevens utvecklingsstörning beaktas om det finns synnerliga skäl. I specialskolan gäller bestämmelsen utöver dövhet eller hörselskada.

Uppföljning

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden om uppföljning av undervisningen utgår från följande bestämmelser:¹⁶

Enligt skolförordningen ska eleverna genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.

Enligt läroplanen måste skolans verksamhet utvecklas så att den svarar mot de nationella målen. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker. Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att verksamheten ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas. Ett sådant arbete måste ske i ett aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hemmen som det omgivande samhället.

Utbildningen inom skolväsendet ska enligt skollagen vara likvärdig inom varje skolorm och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Enligt skollagen ska varje huvudman systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (systematiskt kvalitetsarbete). Rektorn ansvarar för att detta även genomförs på skolenheten. Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet ska vara att de nationella målen uppfylls.

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet leas och samordnas av en rektor. Rektorn ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

16 1 kap. 9 §, 2 kap. 9 §, 4 kap. 3–5 §§ skollagen (2010:800), 5 kap. 2 § skolförordningen (2011:185) och avsnitt 1 och 2.8 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan, förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall och förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.

Enligt läroplanen har rektorn som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven.

ALLMÄNNA RÅD

.....

LÄRARE BÖR SYSTEMATISKT OCH KONTINUERLIGT

- analysera i vilken utsträckning planeringen och genomförandet av undervisningen har gett eleverna möjlighet att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till de nationella målen,
- identifiera vad som behöver utvecklas i den egna undervisningen för att eleverna ska ges förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till de nationella målen, samt
- utvärdera i vilken mån de bedömnings- och dokumentationsformer som används är ändamålsenliga.

REKTORN BÖR TILLSAMMANS MED LÄRARNA SYSTEMATISKT OCH KONTINUERLIGT

- följa upp hur undervisningen planeras och genomförs och analysera hur det påverkar elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till de nationella målen samt använda slutsatserna som utgångspunkt för det systematiska kvalitetsarbetet,
 - följa upp formerna för utvärdering och bedömning av elevernas kunskaper, samt
 - följa upp och utvärdera de rutiner och former för dokumentation som används så att de är effektiva och ändamålsenliga för ett systematiskt kvalitetsarbete.
-

KOMMENTARER

Enligt skollagen ska alla barn och elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt de nationella målen. Läraren ska vid uppföljningen utgå från såväl målen i läroplanens andra del som ämnenas kunskapskrav. Detta innebär att läraren måste utvärdera hur väl den egna under-

visningen tillgodoser elevernas behov och identifiera vilka anpassningar som behöver göras under arbetet. Läraren behöver även följa upp undervisningen efter avslutat arbetsområde som grund för kommande planeringar. Erfarenheter visar att det finns stora pedagogiska förtjänster med att lärare tillsammans analyserar uppläggning och genomförande av undervisningen. Enligt läroplanen ska även eleverna vara delaktiga i utvärderingen av undervisningen. Uppföljning av verksamheten är en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Att följa och dokumentera elevernas kunskapsutveckling är en central del av lärares arbete som kräver ordentlig planering för att bli ändamålsenlig och praktiskt hanterbar. Lärare behöver kontinuerligt följa upp sitt arbete med kunskapsbedömningar, såväl under som efter ett arbetsområde eller en arbetsprocess, för att utvärdera om planeringen och bedömningstillfällena fungerade eller om något behöver ändras eller utvecklas vidare.

Lärare behöver även utvärdera de former för bedömning och dokumentation som används för att avgöra om de är ändamålsenliga och tidseffektiva. Som ett led i att skapa gemensamma former och rutiner för bedömning och dokumentation av elevernas kunskaper är det betydelsefullt att lärare inom olika ämnen tillsammans utvärderar och utvecklar de former som används på skolan.

Som pedagogisk ledare har rektorn en central roll att följa och stödja arbetet med att utvärdera undervisningen och de former som används för bedömning och dokumentation. Rektorn behöver försäkra sig om att organiseringen av klasser och grupper inte begränsar den enskilda elevens förutsättningar att nå de högre betygen. Rektorn har också ett särskilt ansvar för att bedömningen och betygssättningen följer skollagen och andra författningar samt är likvärdig på skolenheten. Likvärdighet i bedömningssammanhang handlar om att elevernas kunskaper bedöms utifrån samma måttstock, dvs. de nationella kunskapskraven och att alla elever ges goda förutsättningar att visa sina kunskaper. Allsidiga bedömningsformer ger goda förutsättningar för en likvärdig bedömning. Ett av huvudsyftena med de nationella proven är att stärka likvärdigheten i bedömningen och betygssättningen genom att stödja lärarna i bedömningen av elevernas kunskaper. Rektorn har en viktig funktion i detta arbete genom att tillsammans med lärarna

analysera elevernas betyg och hur de förhåller sig till resultaten på de nationella proven. Enligt skollagen ska huvudmannen systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (systematiskt kvalitetsarbete). Huvudmannens kvalitetsarbete ska bland annat bygga på de uppgifter som kommer fram i skolenheternas kvalitetsarbete.

Dokumentation

AKTUELLA BESTÄMMELSER

De allmänna råden om dokumentation utgår från följande bestämmelser:¹⁷

Enligt läroplanen ska skolan klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan.

Läraren ska samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling.

Enligt skollagen ska eleven och elevens vårdnadshavare fortlöpande informeras om elevens utveckling. Den som har beslutat betyget ska på begäran upplysa eleven och elevens vårdnadshavare om skälen för betyget.

Enligt läroplanen ska läraren utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.

ALLMÄNNA RÅD

LÄRARE BÖR

- dokumentera sina planeringar och uppföljningar så att de ger stöd för att
 - genomföra, följa upp och utvärdera undervisningen,
 - kommunicera med elever och vårdnadshavare vad som är syftet med undervisningen och hur den ska genomföras,

¹⁷ 3 kap. 4 § och 3 kap. 17 § skollagen (2010:800), avsnitt 1, 2.4 och 2.7 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan, förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall och förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.

- använda sig av effektiva rutiner och former för dokumentation som väl återspeglar elevernas kunskaper och som ger en grund för kommunikation av bedömning och betygssättning med elever och vårdnadshavare, samt
- se till att dokumentationen av elevernas kunskaper inte innehåller integritetskänsliga uppgifter.

REKTORN BÖR

- skapa förutsättningar för och stödja lärarna i arbetet med att utveckla effektiva rutiner och former för dokumentation.

KOMMENTARER

Det är viktigt att dokumentera de egna planeringarna som stöd för genomförandet av undervisningen. Att planeringarna dokumenteras är även viktigt för lärares arbete med att följa upp och utvärdera undervisningen och elevernas kunskaper och lärande såväl under som efter genomförandet av ett arbete. Dokumentationen är också ett viktigt underlag för rektorns arbete med att följa upp verksamheten och stödja lärarna i deras arbete. Lärares planeringar bör även kommuniceras med elever och vårdnadshavare så att de får god insyn i vilka mål och vilket innehåll undervisningen ska behandla och vad bedömningen kommer att inriktas mot samt hur undervisningen kommer att utformas. På så sätt kan elever och vårdnadshavare bli förtroga med vilka krav som ställs i undervisningen och för att få olika betyg. På så vis ges elevernas vårdnadshavare möjlighet att följa och stödja sina barn i deras skolarbete.

För att kunna stödja elevernas fortsatta kunskapsutveckling och lärande är det viktigt att läraren dokumenterar elevernas kunskaper på ett sakligt och tydligt sätt. Väl utformad underlättar dokumentationen lärares arbete med att upprätta skriftliga omdömen och sätta betyg.¹⁸ Vid dokumentation av elevernas kunskaper är det viktigt att de former för dokumentation som används är anpassade till och fungerar väl tillsammans med de bedömningsformer som används. Många dokumentationsformer är skriftliga men det betyder inte att eleverna därför alltid måste eller ska visa sina kunskaper enbart skriftligt.

18 Se Skolverkets allmänna råd för individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen.

Det är viktigt att inte låta dokumentationsformerna styra hur eleverna ges möjlighet att visa sina kunskaper. Lärare behöver ha goda kunskaper om och förtrogenhet med att använda olika former för dokumentation. Det är därför nödvändigt att man på skolan kontinuerligt arbetar med att utvärdera och utveckla sina dokumentationsformer och rutiner. Effektiva former för dokumentation stödjer elevens kunskapsutveckling samtidigt som de underlättar det dagliga arbetet för läraren. Rektorn har en viktig uppgift i att skapa förutsättningar för och stödja lärarna i arbetet med detta.

Lärares dokumentationer av elevers kunskaper är i normalfallet upprättade handlingar och därmed inte privata. För att säkerställa att kunskap om eleverna och deras utbildning inte går förlorad vid sjukdomsfall, lärarbyten eller skolbyten behöver man på skolan ha gemensamma rutiner även för hur dokumentationen ska hanteras och hur den ska förvaras. Dokumentationen behöver vara utformad så att andra än den som upprättat den kan ta del av och förstå den.

I kommunala och statliga skolor gäller offentlighetsprincipen. Offentlighetsprincipen innebär bland annat att alla har rätt att ta del av offentliga uppgifter i allmänna handlingar vid dessa skolor. Uppgifter i allmänna handlingar är offentliga om det inte finns någon bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som skyddar uppgiften. Vid utlämning av allmänna handlingar måste alltid en sekretessprövning göras. I fristående skolor gäller inte offentlighetsprincipen. Däremot finns bestämmelser i skollagen om tystnadsplikt vid enskilt bedrivna skolor som kan ge samma skydd.¹⁹

¹⁹ 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).

De allmänna råden utgår från följande bestämmelser

Skollagen (2010:800)

1 kap. 5 § Utformningen av utbildningen

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

1 kap. 9 § Likvärdig utbildning

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

2 kap. 9 § Rektor och förskolechef

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Rektorn och förskolechefen ska benämnas på detta sätt. Dessa benämningar ska förbehållas den som har en anställning som rektor eller förskolechef.

En ställföreträdare får utses för en rektor eller en förskolechef.

3 kap. 3 § Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

3 kap. 4 § Information om barnets och elevens utveckling

Eleven och elevens vårdnadshavare och vårdnadshavare för ett barn i förskolan ska fortlöpande informeras om elevens eller barnets utveckling.

3 kap. 15 § Information om grunderna för betygssättningen

Eleverna ska informeras om de grunder som tillämpas vid betygssättningen.

3 kap. 17 § Information om skälen för betygen

Den som beslutat betyget ska på begäran upplysa eleven och elevens vårdnadshavare om skälen för betygen.

4 kap. 3 § Systematiskt kvalitetsarbete på huvudmannanivå

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § Systematiskt kvalitetsarbete på enhetsnivå

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

10 kap. 21 § Bortse från enstaka delar av kunskapskraven i grundskolan

Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 19 och 20 §§ bortses från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som

utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

11 kap. 23 a § Bortse från enstaka delar av kunskapskraven i grundsärskolan

Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 22 och 23 §§ bortses från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning, utom elevens utvecklingsstörning, eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

Utvecklingsstörningen får dock beaktas om det finns synnerliga skäl.

12 kap. 21 § Bortse från enstaka delar av kunskapskraven i specialskolan

Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 19 och 20 §§ bortses från enstaka delar av kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 7 eller 10. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning, utöver dövhet eller hörselskada, eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

Skolförordningen (2011:185)

3 kap. 4 § Skolarbetets förläggning

Elevernas skolarbete ska förläggas måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt.

5 kap. 2 § Strukturerad undervisning

Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.

6 kap. 2 § (ny beteckning 6 kap. 7 § från 1 juli 2012) Beslut om betyg

Kunskapskrav ska finnas för betygen A–E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande delen för C är uppfyllda. Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande delen för A är uppfyllda.

9 kap. 20 § Nationella ämnesprov i grundskolan

/Upphör att gälla U:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 21 § för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och, i årskurs 9, även som stöd för betygssättning.

/Träder i kraft I:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 21 § för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och, i årskurs 6 och 9, även som stöd för betygssättning.

9 kap. 21 § Nationella ämnesprov i grundskolan

Ämnesprov ska användas i

1. matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 3, 6 och 9,
2. engelska i årskurs 6 och 9, och
3. biologi, fysik eller kemi i årskurs 9.

Ämnesprov som avses i första stycket 3 ska fördelas så att varje elev ska delta i prov i endast ett ämne och att antalet provdeltagare så långt som möjligt blir lika stort för varje ämnesprov.

11 kap. 10 § Nationella ämnesprov i specialskolan

/Upphör att gälla U:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 11 § för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och, i årskurs 10, även som stöd för betygssättning.

/Träder i kraft I:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 11 § för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och, i årskurs 7 och 10, även som stöd för betygssättning.

11 kap. 11 § Nationella ämnesprov i specialskolan

Ämnesprov ska användas i

1. matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 4, 7 och 10,
2. engelska i årskurs 7 och 10, och
3. biologi, fysik eller kemi i årskurs 10.

Ämnesprov som avses i första stycket 3 ska fördelas så att varje elev deltar i endast ett ämnesprov.

12 kap. 10 § Nationella ämnesprov i sameskolan

/Upphör att gälla U:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven i de ämnen och årskurser som anges i 11 §.

/Träder i kraft I:2012-07-01/

Nationella ämnesprov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 11 § för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och, i årskurs 6, även som stöd för betygssättning.

12 kap. 11 § Nationella ämnesprov i sameskolan

Ämnesprov ska användas i följande ämnen och årskurser:

1. matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 3 och 6, och
2. engelska i årskurs 6.

Läroplaner

- Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet
- Förordningen (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall
- Förordningen (SKOLFS 2010:251) om sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall
- Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundskolan

*Utdrag från 1 Skolans värdegrund och uppdrag,
Rättigheter och skyldigheter*

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

*Utdrag från 1 Skolans värdegrund och uppdrag,
Varje skolas utveckling*

Skolans verksamhet måste utvecklas så att den svarar mot de nationella målen. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker. Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att verksamheten ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas. Ett sådant arbete måste ske i ett aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hemmen som med det omgivande samhället.

Utdrag från 2.2 Kunskaper

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Utdrag från 2.2 Kunskaper, riktlinjer

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Utdrag från 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, riktlinjer

Läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad.

Läraren ska svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer.

Utdrag från 2.4 Skola och hem

Läraren ska samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling.

Utdrag från 2.7 Bedömning och betyg, riktlinjer

Läraren ska utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.

Läraren ska vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.

Referenser

Lagar

Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Skollagen (2010:800)

Förordningar

Skolförordningen (2011:185)

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förordning (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan

Förordning (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Förordning (SKOLFS 2010: 251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Skolverkets föreskrifter och allmänna råd

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:28) om kursplaner för grundsärskolan

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:56) om kursplaner för vissa ämnen i specialskolan

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:66) om kursplaner för vissa ämnen i specialskolan för döva eller hörselskadade elever med utvecklingsstörning

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:22) om kursplan för samiska

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:19) om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:29) om kunskapskrav för grundsärskolans ämnen och ämnesområden

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:57) om kunskapskrav för vissa ämnen i specialskolan

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:67) om kunskapskrav för vissa ämnen i specialskolan för döva eller hörselskadade elever med utvecklingsstörning

Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:23) om kunskapskrav för samiska

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2009:16) för den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen

Publikationer

Hattie, J.A. (2009) *Visible Learning – A synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*, Routledge

Skolinspektionen (2009) *Tillsyn och kvalitetsgranskningar 2009 – Skolinspektionens erfarenheter och resultat*, dnr. 40-2010:5014

Skolverket (2007) *Provbetyg – Slutbetyg – Likvärdig bedömning? En statistisk analys av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i grundskolans årskurs 9, 1998–2006* Rapport 300

Skolverket (2008) *Kursplanen – ett rättesnöre?* Rapport 310

Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?*

Vetenskapsrådet (2010) *Svensk forskning om bedömning – En kartläggning*. Rapportserie 2:2010

The background of the page is a close-up photograph of water. It shows several bubbles of different sizes, some of which are in sharp focus, creating a sense of depth. The water surface is covered in intricate, swirling ripples that catch the light, giving it a shimmering, textured appearance. The overall color palette is soft and natural, dominated by whites, light greys, and pale blues, with some warmer, golden-brown tones where the light reflects off the water's surface.

De allmänna råden med kommentarer om planering och genomförande av undervisningen gäller för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. De har tagits fram för att stödja lärare, rektorer och huvudmän i arbetet med hur de nya skolförfattningarna bör hanteras i den pedagogiska praktiken. Materialet behandlar de fem centrala områdena för en strukturerad undervisning: planering, genomförande, kunskapsbedömning och betygssättning, uppföljning och dokumentation.